

УДК 316.6:659.9

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

А. В. Горбенко

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня Факультету журналістики
Науковий керівник – д.н.соц.ком., професор О. А. Мітчук

*Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

У статті виокремлено основні характеристики ведення інформаційної війни під час збройного конфлікту та доведено, що вона може реалізуватися у різних формах. З'ясовано, що інформаційна війна зараз постає підготовчим етапом збройної війни перед військовою інтервенцією або ж повноцінним основним видом боротьби. Ключові слова: інформаційна війна, збройний конфлікт, інформаційні атаки, суспільна свідомість, суб'єкти, інформаційний вплив та протистояння.

The article highlights the main characteristics of information warfare during an armed conflict. But it has been proven that it can be realized in different forms. It has been found that information warfare now appears as a preparatory stage of an armed war before military intervention or as a full-fledged main type of struggle.

Keywords: information war, armed conflict, information attacks, public consciousness, subjects, information influence and confrontation.

Ключові тенденції зміни характеру геополітичної боротьби держав, розвитку процесу глобалізації на початку XXI століття свідчать про те, що поряд із традиційними силовими методами і засобами вирішення геополітичних завдань все частіше використовують інформаційні.

Відзначимо, що досвід використання різними державами інформаційних потоків і ресурсів під час воєн і збройних конфліктів останнього десятиліття дозволяє говорити про те, що цілеспрямоване використання інформаційних засобів стає одним із вирішальних факторів, що є визначальним не лише для отримання перемоги чи зазнавання поразки, а й для запобігання відкритому збройному протистоянню.

Сучасний світ характеризується динамічною трансформацією системи міжнародних відносин. Тут домінують дві взаємовиключні тенденції розвитку цих відносин. Одна тенденція спрямована на зміцнення економічних і політичних позицій багатьох держав та їх інтеграційних об'єднань, на вдосконалення багатостороннього управління міжнародними процесами.

При цьому все більшу роль відіграють економічні, політичні, науково-технічні, екологічні та інформаційні фактори, забезпечуючи таку форму перебудови постбіполярного світу. Друга тенденція виявляється у спробах створення структури міжнародних відносин, заснованої на домінантному становищі окремих держав світу й розрахованої на односторонні, передовсім військово-силові рішення ключових геополітичних проблем світової політики в обхід фундаментальних положень міжнародного права. У будь-якому випадку формування міжнародних відносин супроводжується конкуренцією і прагненням окремих держав посилювати свій вплив на світову політику і на окремі території, найперше близькі до їхніх кордонів (що яскраво спостерігаємо у політиці Російської Федерації).

Метою дослідження є виокремлення основних характеристик ведення інформаційної війни під час збройного конфлікту.

Теоретичну базу дослідження склали праці Н. Грищенко, О. Запорожець, А. Котенко, Н. Ржевської.

Очевидно, що інформація може бути допоміжним фактором ефективності, перешкоджати ефективній діяльності держав або ж бути нейтральною. З цієї причини інформацію класифікують на цінну та нейтральну, а цінну – на позитивну й негативну. Будь-які зміни інформаційного ресурсу дослідники пропонують розглядати в ціннісному (аксіологічному) аспекті. Цей підхід дозволяє коректно визначити ключові поняття теорії інформаційної та інформаційно-психологічної боротьби і, відповідно, інформаційно-психологічної безпеки.

Головна шкода інформаційно-психологічних операцій та атак полягає в тому, що деформована інформація завдає збитків як і сама собою, так і негативно впливає на всі інші сфери життя держави-жертви, зокрема, в тривалій перспективі – на ціннісні установки суспільства. У зв'язку з цим зрозуміло, що інформаційно-психологічне протистояння варто розглядати як аспект економічної, політичної, наукової, технологічної, власне військової (оперативно-стратегічної) та інших видів боротьби і, відповідно, безпеки.

Оксана Запорожець наголошує: «Під час сучасних конфліктів і криз розгортається повномасштабна інформаційна війна між учасниками та зацікавленими сторонами. Учасниками використовується широкий арсенал методів і засобів як для впливу на масову свідомість, так і на інформаційну інфраструктуру супротивника» [2].

Інформаційні атаки націлені на зміну громадської думки, на викривлення базових суспільних уявлень. Громадська думка – це феномен масового (суспільного чи групового) свідомості, не просто сума думок окремих особистостей, а система цих думок – щось ціле, яке більше суми частин. Системність громадської думки проявляється в тому, що кожен носій її тією чи тією мірою пов'язаний з іншими. Справді, громадська думка формується тільки після комунікації між членами гіпотетичного суб'єкта громадської думки, є результатом обговорення змісту і способів вирішення проблеми з іншими людьми.

Суспільна свідомість має два рівні – теоретико-ідеологічний і буденно-психологічний. Відомо, що люди частіше виявляються під впливом не розуму, наукових теорій, ідеологій, а забобонів, ірраціональних міфів. Тому нерідко спостерігається, що маса більше піддається не переконанням, а навіюванню, тобто поводить під впливом раціонально-ідеологічних та ірраціонально-психологічних факторів. Громадська думка регулює поведінку, діяльність людей, соціальних груп та інститутів у суспільстві. Адже вона, фактично, виробляє і закріплює норми суспільних відносин, поведінки людей.

По суті, суспільна мораль практично повністю ґрунтується на громадській думці. Процеси формування й функціонування громадської думки можуть відбуватися стихійно, під впливом самої соціальної реальності, об'єктивної дійсності. Але, з іншого боку, ці процеси є так чи інакше результатом цілеспрямованої діяльності державної влади, політичних організацій, ЗМІ, зрештою, структур інформаційно-психологічної війни країн-агресорок. У практиці найчастіше громадську думку прагнуть деформувати такі суб'єкти:

- недемократична державна влада з метою самозбереження;
- політична опозиція задля повалення державної влади, що обстоює національні інтереси, й захоплення влади;
- структури інформаційно-психологічної війни потенційних або актуальних суперників із завданням ослаблення морально-психологічного потенціалу народу і армії, провокування конфліктів, заворушень;
- ЗМІ, що перебувають (повністю або частково) під контролем і впливом зазначених вище політичних суб'єктів.

Основними параметрами інформаційно-психологічного впливу, завдяки яким можна домогтися зміни громадської думки (тобто здебільшого для маніпулювання масами), є:

- обсяг, кількість інформації, її повнота, істинність, точність (адекватність), доступність, своєчасність надходження до реципієнтів;
- суб'єктивна корисність (цінність) інформації, тобто її відповідність очікуванням, установкам, інтересам, мотивам, поведінковим стереотипам, соціально-психологічним і морально-психологічним домінантам у суспільстві;
- адекватність ергономічних характеристик інформації та її потоків перцептивним параметрам органів почуттів, властивостям уваги, пам'яті, мислення, можливий дефіцит часу і перевантаження «оперативної» пам'яті індивідуумів, організація інформаційних потоків відповідно до алгоритмів діяльності тощо;
- існування в інформаційних потоках специфічних елементів, цілеспрямовано змінюють психофізіологічний стан великих мас людей або осіб, які приймають важливі для соціуму рішення;
- існування в інформаційній дії (або «домішування» до інформаційних потоків) модифікованих компонентів, що впливають безпосередньо на фізіологічні системи людей.

В умовах збройного конфлікту ведення інформаційної війни загострює ситуацію і найчастіше вказує на ведення суперниками не традиційної, а гібридної війни. Для сучасних міжнародних відносин явище гібридних війн постає константою у питаннях вирішення геополітичних, територіальних та інших питань.

Інформаційна війна під час військової інтервенції несе гігантську загрозу всьому світовому геополітичному устрою. Наголосимо, що гібридні війни завжди асиметричні, наприклад, у російсько-українській неоголошеній офіційно війні Росія не застосовує армію, а опирається в збройній боротьбі на невеликі військові групи й використовує нетрадиційні мілітарні стратегії.

Ніна Ржевська у праці «Геоінформаційний чинник як механізм трансформації міжнародних конфліктів» зауважує: «Інформаційно-психологічна боротьба суб'єктів геополітичної конкуренції стає визначальним фактором у формуванні геополітичного балансу сил і конкурентних геополітичних утворень. Вона встановлює нові закономірності формування нових геополітичних центрів сили та визначає геополітичну міць і значення суб'єктів конкуренції» [4, С. 43]. Наголошуючи на провідній ролі інформаційного протистояння в умовах ведення бойових дій (традиційної війни), дослідниця підкреслює, що «об'єктом застосування сучасних технологій інформаційно-психологічного впливу є, безумовно, самі конфлікти і, сформовані у зв'язку з ними конфліктні відносини. Сучасна агресивна інформаційно-психологічна боротьба безпосередньо породжує локальні війни і збройні конфлікти, які стають індикатором інформаційно-психологічної війни» [4, С. 43].

У результаті системного аналізу російсько-української локальної гібридної війни в сучасному світі Н. Ржевська доходить висновку, що метою російських дій у зоні конфлікту є затягування бойових дій і дестабілізація ситуації на якомога триваліший термін, а вже згодом – територіальний розкол України. «Цю обставину можемо вважати однією з ключових цілей більшості суб'єктів інформаційних воєн, які влаштовують інформаційні атаки саме задля цілковитої дестабілізації політичної ситуації та всіх сфер життя в країні-жертві інформаційної агресії, а вже потім досягають бажаних результатів у геополітичній площині» [4, С. 54].

Об'єкти інформаційного впливу й інформаційного протистояння поділяють на дві великі групи: інформаційно-технічні системи різного масштабу і призначення та організаційно-психологічні об'єкти. Інформаційно-технічні системи – це комп'ютерні мережі (інтернет, закриті мережі різного призначення – урядові, фінансові, мережі науково-дослідних установ, вишів, оборонних підприємств тощо), системи зв'язку та

телекомунікацій, ЗМІ, автоматизовані системи управління, навігації, метрології (система точного часу, наприклад), технічні системи розвідки, системи і засоби радіоелектронної боротьби, технічні системи, призначені для інформаційного забезпечення (сервісу) праці керівників, вчених, інженерів, промислових підприємств, професорсько-викладацького складу і студентів ЗВО. Організаційно-психологічні – це індивідуальна психіка окремих людей, тобто свідомий і підсвідомий рівні інтелекту, сфери емоцій та волі; психологічні явища і процеси в соціальних спільнотах (натовпах, колективах); феномени суспільної свідомості (державна або політична ідеологія, релігія, правосвідомість, національна самосвідомість).

«Інформаційне поле збройних конфліктів сьогодні опрацьовується не менш ретельно, ніж військові операції», – наголошує Н. Грищенко в розвідці «Проблема війни як соціально-політичного явища в умовах глобалізованого суспільства» [1, С. 173]. Ставка на інформаційну зброю, як це виразно демонструє Росія в війні на Сході України, переважає увагу до реальної зброї і військової потуги, адже саме інформаційні атаки мають тривалий і найточніший вплив на населення в контексті поставлених країною-агресоркою цілей. К. Попович у праці «Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри» резюмує докази того, що російсько-український конфлікт є гібридною війною з застосування інформаційно-психологічних операцій і невоєнних (або ретельно прихованих) методів і форм агресії.

Історичним підтвердженням підготовки до інтервенції дослідник вважає російські військові кампанії впродовж 90-х рр. ХХ ст. (у Нагірному Карабасі, в Чечні, а також вторгнення у Грузію 2008 року). Технічними доказами є інформаційно-психологічні операції, акцент на невоєнних методах, зокрема, на гуманітарній «допомозі», підтримка місцевого протестного потенціалу, задіяння сил спецпідрозділів. Слушні зауваги про явище гібридної війни зробила у розвідці «Гібридна війна як форма сучасного міжнародного конфлікту» Алла Котенко: «Однією з головних вихідних умов гібридної війни є неможливість повного встановлення відповідальної сили, та/або збирання і подальшої передачі до суду незаперечних доказів» [3]. Науковиця вважає, що явище інформаційної війни нині є буденним складником суспільства, тож шляхом заперечення чи викривлення фактів можна легко маніпулювати населенням, переконувати політичну еліту. З огляду на це, Алла Котенко розглядає інформаційну війну як одну з передумов для гібридної агресії.

Можемо виокремити два типи інформаційних воєн, підходи яких будуть суттєво відрізнятися. Водночас у межах гібридної війни інформаційна війна набуває нерідко вирішального значення як головний геополітичний інструмент.

Отже, ведення інформаційної війни в умовах збройного конфлікту може реалізуватися у різних формах. Інформаційна війна раніше була супровідним компонентом воєнної кампанії, а зараз постає підготовчим етапом збройної війни перед інтервенцією або ж повноцінним основним видом боротьби.

1. Грищенко Н. І., Мінчук Т. В. Проблема війни як соціально-політичного явища в умовах глобалізованого суспільства. *Молодий вчений*. 2014. № 5(2). С. 172–174.
2. Запорожець О. Практика використання мережі інтернет в інформаційній війні. *Міжнародні відносини. Сер. Політичні науки*. 2014. Вип. 4.
3. Котенко А. Гібридна війна як форма сучасного міжнародного конфлікту. *Міжнародні відносини. Сер. Політичні науки*. 2017. № 13.
4. Ржевська Н. Геоінформаційний чинник як механізм трансформації міжнародних конфліктів. *Вісник Донецького національного університету. Сер. Політичні науки*. 2016. № 1. С. 43–47.